

ГРОШІ ТА РЕЛІГІЯ

Напевне, поняття «гроші» і «релігія» у своєму житті зустрічав кожен. Жодня люди задіяні у товарно-грошовому обігу, щось купують, продають, навіть не замислюючись в особливій значимості грошей. А й справді, навіщо думати про те, що давно стало буденним, закономірним? Якщо виникнення і використання монети в економічному житті держави можна пов'язати із винаходом людства, науково-технічним прогресом, пам'яткою культури, то говорити це саме про паперову гривню вкрай важко. Чи цінуємо ми справжню вартість грошей? Чи вважаємо себе гідними жити у достатку, добробуті, завжди при грошах? Та чи виконуємо ми Божі заповіді, виконання яких могло б нам дати все потрібне та розв'язати наші проблеми?

На ці всі запитання правильну відповідь дасть релігія. Віра в Бога, надія у світле майбутнє та любов до ближніх здатні творити чудеса та отримати не лише матеріальну, а й моральну, духовну насолоду. Адже, два особливих елементи у суспільстві як гроші та релігія є, в деякому сенсі, земним та небесним. Про історію та розвиток цих понять буде йтися нижче.

Актуальність теми: у сучасному світі існує багато об'єктів фінансово-економічної сфери, світовий ринок, організації та підприємства світового рівня. Для того, аби бути обізнаним у всіх питаннях потрібно цікавитися економікою, її первинним елементом – грошима. Також у світі сьогодні виділяють велику кількість релігій, котрі й далі поширюються на людську спільноту. Для того, аби розуміти суть основних релігійних догм цього розділу філософії, потрібно звернути особливу увагу на релігію.

Мета: дати студентам загальні, ґрунтовні знання про роль і функції грошей, товарно-грошових відносин у державному житті.

Пояснити з точки зору філософії основні принципи формування думки про дві категорії- «гроші», «релігія».

Сформуувати у студентів власну думку щодо цінності грошей та релігії у їхньому житті.

Навчити студентів глибоко мислити про суспільні процеси, в яких особливе місце займають релігія та гроші.

Об'єкт дослідження: система світових релігійних концепцій, суть різних віросповідань на поведінку та світогляд людини та групи людей, а також місце товару, ринку, організацій, підприємств у житті кожної людини.

Предмет дослідження: сукупність теоретичних і практичної проблем у формуванні та становленні окремої особи, проблема сприйняття людиною проблем грошей та релігії на власний розсуд та оцінка нею загальних, власних та суспільних проблем.

Метод дослідження – філософсько-логічний.

Розглядаючи релігію як об'єкт філософських знань, соціально-духовний феномен суспільства, він досліджує процес відображення релігії у свідомості людини, формування духовних цінностей, релігійних символів і понять. За такого аналізу об'єктом дослідження є не тільки сама релігія, а й природне та соціальне середовище, яке впливає на її формування.

Отже, розпочнемо наш огляд із нашого першого поняття – «гроші».

Гроші – особливий товар, що є загальною еквівалентною формою вартості інших товарів та послуг. Гроші виконують функції мірила вартості та засобу обігу. Крім того, вони є засобами нагромадження та платежу. З утворенням світового ринку, деякі національні гроші виконують функції світових.

В економічній теорії виділяють дві основні концепції походження грошей:

- Рационалістична – гроші виникли як наслідок певної раціональної угоди між людьми через необхідність виділення спеціального інструменту для обслуговування сфери товарного обігу.

- Еволюційна – гроші виділяють із загальної товарної маси, оскільки вони найпридатніші для виконання функціональної ролі грошового товару. Той чи інший товар стає грошми лише в межах певної особливої суспільної форми, товарного виробництва й обігу.

Гроші виконують ряд важливих функцій:

- **Міра вартості** – це функція, в якій гроші забезпечують вираження і вимірювання вартості товарів, надаючи їй форму ціни. Для забезпечення виконання грошима функції міри вартості держава у законодавчому порядку впроваджує масштаб цін та встановлює певну грошову одиницю для розрахунків – національну валюту.

- **Засіб обігу** – це функція, в якій гроші є посередником в обміні товарів і забезпечують їх обіг.

- **Засіб нагромадження** – це функція, що пов'язана із здатністю грошей бути засобом збереження вартості, представником абстрактної форми багатства. Сутність цієї функції полягає в тому, що гроші виходять зі сфери обігу і перетворюються на скарб.

- **Засіб платежу** – це функція, в якій гроші обслуговують погашення різноманітних боргових зобов'язань між суб'єктами економічних відносин, що виникають у процесі розширеного відтворення.

- **Світові гроші** – це функція, в якій гроші обслуговують рух вартості в міжнародному економічному обороті і забезпечують реалізацію взаємовідносин між країнами {8-11}.

Тепер перейдемо до до духовного, соціального сектору людського життя . Розглянемо гроші як потребу матеріальну , душевну, абстрактну(поклоніння грошам , надання грошам авторитету). Побачимо аргументи і контраргументи на користь та засудження грошей.

З чим пов'язане стрімке зростання важливості грошей для людського суспільства? Можливо, це всього лише закономірний процес історичного розвитку, і можна не почувати себе таким меркантильним, а все списати на нюанси соціального устрою суспільства? Закон прискорення історії говорить, що на кожен наступний етап розвитку йде менше часу, ніж на попередній. На думку деяких вчених, новітня історія складає всього одну тисячну частину всесвітньої історії, але це самий насичений соціальними, культурними, економічними й політичними подіями період. Різко скоротився інтервал часу між помітними змінами в соціумі. Потік інформації подвоюється кожні 20 місяців.

Важливу роль у цьому відіграє гігантський стрибок, що відбувся в розвитку засобів комунікацій за останні роки. Можливість здійснення фінансових угод, не виходячи з дому, через Інтернет, прискорила процеси сучасного ділового життя в рази. На підтримку такої швидкості, знову ж, потрібні кошти. Хочеш бути в потоці, плати за транспорт. Але причому тут особиста успішність або її відсутність? Багатьма психологічними дослідженнями доведено, що реакція людини на фінансові фактори впливає на її життя. Одна лише думка про гроші переводить мозок у стан, в якому людина стає егоїстичною. Чим більше людина цінує фінансовий успіх, тим менше значення для неї мають проблеми суспільства в цілому.

Людина живе в індивідуальному світі ілюзій, керуючись суспільними та особистими установками і правилами. Ще на початку ХХ століття одним із засновників макроекономіки Джоном М. Кейнсом був запропонований неологізм «грошова ілюзія», що описує схильність людей сприймати номінальну вартість грошей, а не їхню реальну купівельну спроможність {1,2}.

Гроші – це бог» – узагальнюючи сучасну суспільну думку, повідомляє відомий персонаж мережевого фольклору mr. Freeman. «Бомж, сифілітик, президент – всі причащаються одним папірцем. Гроші коштують дорого, люди – нічого, тому що ви безцінні, якщо довели, що можете зробити богом будь-який міф». {3,4}.

Визнавши Інтернет новітнім знаряддям праці суспільства, а намальованого чорного чоловічка його «голосом», одержуємо досить неприємну картину. Психологи стверджують, що в сучасному суспільстві існує тенденція не стільки посилення важливості грошей, скільки зростання важливості володіння будь-чим і схильності демонструвати рівень свого багатства.

Сьогодні відоме філософське запитання Е. Фромма «Мати або бути?» трансформувалося в «Мати чи демонструвати». Швидкість комунікацій впливає тільки на те, що навіть володіння інформацією стає предметом гордості та позерства.

Маніпулювання глибоко особистими почуттями людини, її таємними бажаннями завжди приносило колосальні прибутки. Ще у ХVIII столітті один з основоположників сучасної економічної теорії Адам Сміт вважав, що основним стимулом економічної активності людини є приватний інтерес. Індивідуаліст, як підтверджено психологічними дослідженнями, прагнучи до збільшення особистого капіталу, не думає про суспільні інтереси. У цьому випадку він невидимою рукою (згодом з'явилося поняття «невидима рука ринку») направляється до мети, яка може й не входити в його наміри. Переслідуючи свої власні інтереси, людина частіше, «певним чином» краще служить інтересам суспільства, ніж тоді, коли свідомо прагнула б робити це.

Навіть така особиста сфера, як сімейні відносини, піддається грошовому впливу. Молодим родинам прямо в загах при подачі заяви підносять самовчителі про спільне фінансове життя. У перинатальних центрах молодим мамам роздають пам'ятки про формування міцного фінансового фундаменту для майбутньої дитини: фінанси обговорюються нарівні з пелюшками та дитячими хворобами. Людям нав'язується дуже високий стандарт споживання та побутового комфорту, а емоційність сьогодні не компенсує незручності. Рай перемістився у палаци та лімузини. Суспільство споживання, у якому ми живемо, формує певні стереотипи поведінки, життєвий стиль. У період постмодернізму шлюб починає носити виразно рентний характер. Рівень достатку стає визначальним при виборі партнера та створення родини («скільки він заробляє?», «на чому їздить?», «де одягається?»). Сьогодні виглядають несучасними божевільне захоплення, безкорислива любов.

Не важливо, скільки у людини грошей, їх завжди буде мало, а виходить, вона вічно буде у боргах, навіть володіючи мільйонними статками. Якщо людина не зрозуміє, що повинна відповідати за власне життя навіть у дріб'язкових речах, то вона не зрозуміє, що в склянці 50% рідини від усього її об'єму. Ситуація непосильного кредитного тягаря меншою мірою поширена серед заможних людей, оскільки вони реалісти, об'єктивно оцінюють можливості та рідко жертвують комфортом шляху заради його кінцевої мети.

Бернард Шоу якось сказав: «Борги схожі на будь-яку іншу пастку: потрапити в них досить легко, але вибратися досить важко»,^{5} а Бенджамін Франклін стверджував: «Краще лягти спати без вечері, ніж прокинутися боржником».^{5} Теоретично ніхто не хоче бути обманути, але всі прагнуть жити в комфорті та відносному спокої. Бажання «жити спокійно, безпечно, одержувати гарну зарплату, утримувати родину», жити зрозуміло та виправдано. Важливість грошей зростає і кожний обирає сам, який висновок з цього робити.

Ось ми з вами розглянули основні тлумачення грошей у різних сферах нашого життя. Гроші настільки впливові, що часто зачіпають прошарки людської душі, впливаючи на почуття, емоції, затьмарюючи розум. Та не потрібно впадати у відчай, якщо ти став боржником, адже із кожної ситуації є свій вихід. Не варто бігати за ілюзіями, вірячи, що саме гроші керують цим світом, маючи найвищу владу. Я думаю, що у цьому випадку слід згадати, що вони лише пусті папірці, ціна яких часто є нестабільною.

А, виходячи із цього, не можна оминати та розтлумачити наступного поняття під назвою – «релігія».

У духовному житті людства неможливо знайти феномен, який протягом тисячоліть, а точніше, впродовж усього його земного існування відігравав би вагомішу роль, ніж релігія. Від кам'яного віку і до сьогодні, зазнаючи дивовижних метаморфоз, живе вона в нерозривному зв'язку з людським духом як надбанням світової культури.

Найміцнішу опору, найповнішу сферу вияву релігії знайшла в людській особі. Видатний український мислитель В. Вернадський зазначав, що немає жодного народу, стосовно якого була б неспростовно доведена відсутність релігійних вірувань^{5}. На думку Гегеля, немає жодної людини, яка була б повністю позбавлена релігійних почуттів незалежно від форми вияву, оскільки людина внутрішньо пов'язана з релігією.^{5} Немає жодної людини, за словами Е. Фромма, яка не відчувала б потреби в релігії^{5}.

Релігія разом з філософією, як наголошував Гегель у своїх лекціях з філософії релігії в Берлінському університеті, майже рівноцінно увінчують грандіозну споруду людського знання. Вони є тотожними. Адже філософія також є богослужінням, релігією, оскільки вона за своєю суттю є відмовою від суб'єктивних домислів і думок у своєму занятті Богом. З іншого боку, релігія, як вважає К. Ясперс, назавжди залишається «філософією» звичайної людини, єдиним авторитетом, який визнається нею у найвищих світоглядних питаннях. Тому, незважаючи на відмінності в особливостях і методах осягнення ними Бога, філософія і релігія взаємопов'язані. Впродовж багатьох століть філософія не лише вносила раціонально дискурсивний аспект у теологію, а й була єдиною інстанцією, у межах якої релігія поставала як об'єкт дослідження.

Одним із фундаторів філософії релігії як специфічного типу філософських знань є Б. Спіноза, у творчості якого феномен релігії вперше постає як проблема, набуває відповідного концептуального оформлення. Ще наприкінці XIX ст. відомий знавець історії філософії Отто Пфлейдерер у праці «Історія філософії релігії» зазначав, що неупереджене філософське дослідження релігії вперше наявне у Спінози, що від його творчості починається перший період філософії релігії, який з огляду на критичне ставлення думки до позитивної релігії слід назвати періодом критичної філософії релігії.

І все ж особлива роль у розвитку філософії релігії належить Д.Г юму І.Канту і Г. Гегелю, творчість яких істотно вплинула на зміст і напрями сучасних філософських теорій релігії. Зрозуміти їх концепції, на думку Дж. Коллінза, означає вловити ті основні моменти, через співвідношення з якими минулі спроби набувають певної орієнтації, а пізніші теорії набувають філософську основу. У них філософія релігії досягає повноліття й посідає належне місце серед основних частин філософії. Найбільше це стосується лекцій з філософії релігії Гегеля. Вони містять грандіозну для свого часу спробу осмислити історію релігійних вірувань від так званих природних релігій (в яких ідея Бога постає як абсолютна сила природи, перед якою людина усвідомлює себе убогою) до світових релігій, зокрема християнства, яке Гегель називає абсолютною і нескінченною релігією, яка вже не може бути перевершеною, де нарешті відбулося примирення Бога і людини, де релігія досягла самосвідомості.

Гегель раціоналізував віру в Бога. Полемізуючи зі Шлейєрмахером, який обмежував релігію сферою почуттів, він, не відкидаючи необхідності релігійних переживань, вказував на їхню недостатність для повноти віри. Будь-яке почуття суб'єктивне, індивідуальне, а Бог мусить бути пізнаним у його загальності. Релігія, на думку Гегеля, індивідуальна лише тією мірою, якою індивід належить якомусь цілому – сім'ї, нації, державі. Що б не уявляв індивід про свою самостійність, він не може вийти за чітко означені межі. Кожний індивід, оскільки він пов'язаний із духом свого народу, переймає з народженням віру батьків, і вона є для нього святинею й авторитетом.

Різні релігії, з огляду на їхні ідеологічні засади, у найбільш загальному контексті поєднані дотриманням деяких спільних концептуальних принципів і положень стосовно людини як носія релігійної свідомості та релігійного досвіду:

- людині надається свобода дій, тобто вона не є запрограмованою машиною, а тому помилитися чи вчинити зло є наслідком нашої свободи;

- людина бере участь у Творенні через удосконалення, навчання інших;

- людське життя не обмежується земним життям. Сучасні дослідники феномену релігії вважають, що всі великі релігії, зокрема буддизм, християнство, іслам, мають спільну сутнісну основу релігійного знання, яку називають вічною мудрістю або вічною філософією. Це не що інше, як глибинне осягнення сутності життя, яке з плином часу залишалося незмінним у різних культурах і наявне у вченнях великих мудреців усіх часів і народів.

Духовний центр кожної з великих релігій містить кілька спільних духовних практик, універсальних за своєю природою і покликаних допомогти людині відкрити власну душу або внутрішню самість, її взаємозв'язок із божественним, тобто сприяти осягненню надбань вічної філософії. Серед цих практик – репетицій бажаних духовних якостей – виокремлюють сім вічних:

- зміна мотивації: звільнення від пристрастей, жадань і пошук бажань власної душі;

- розвиток емоційної мудрості: зцілення власного серця і навчання любові;

- моральне життя: відчуття приємності від продукування добра;

- концентрація й заспокоєння власного розуму;

- пробудження духовного бажання: навчання чіткого бачення божественного у всьому;

- виховання духовного розуму: розвиток мудрості та розуміння життя;

- вияв духу в дії: пізнавання великодушності й радості служіння. {6}.

Серед поширених сучасних концепцій релігій помітне місце посідає так звана *біологічна*, або *натуралістична*, концепція, прихильники якої шукають релігійну основу в біологічних або біофізіологічних процесах людини. На їхню думку, такою основою є «ген релігійності», «релігійний інстинкт», «релігійне почуття», вона є психофізіологічною функцією організму, частиною природи людини, як, наприклад, сенсуальність тощо.

Один із засновників концепції *психології релігії* американський філософ-прагматист В. Джемс (1842–1910) трактував релігію як сукупність почуттів, дій і досвіду окремої особи, оскільки їхній зміст обумовлює її ставлення до Божества. Емоційна сфера психіки індивіда є лоном релігії. За Джемсом, почуття, емоційно-вольова сфера – найглибше джерело релігії, а філософські, богословські конструкції – лише вторинні надбудови.

Засновник *психоаналізу* Зигмунд Фройд (1856–1939) також вважав релігію природним феноменом, людським продуктом. Він пов'язував її походження з безпорадністю у ній арсенал уявлень, які породжені потребою легше здолати людську безпомічність. Боги, зазначав учений, виконують своє триєдине завдання: нейтралізують жах перед природою,

примиряють із грізним фатумом, що постає передусім в образі смерті, й винагороджують за страждання і поневіряння, які випадають на долю людини.

Серед популярних філософсько-соціологічних концепцій релігії виокремлюється точка зору засновника соціології релігії німецького філософа і соціолога Макса Вебера (1864–1920), який характеризує релігію як спосіб надання сенсу соціальному діянню: як явище культури вона задає і підтримує відповідні сенси, вносячи «раціональність» у пояснення світу та в повсякденну етику. Продукуючи певну картину світу, релігія концентрує сенси, на її основі переживання світу переростає у світоусвідомлення, в якому предметам і явищам надається певний сенс. Світ стає полем діяння демонів, душ, богів, неприродних сил. Неоднорідні елементи дійсності сплітаються у систематизований космос. Формується всезагальна мета, в основу якої покладено основоположну морально-релігійну ідею спасіння, нагороду за біди, негаразди, нещастя, які терпить людина в житті.

Дещо специфічно тлумачить релігію марксизм. Згідно з раціоналістичною парадигмою марксистської філософії релігія має винятково соціальну природу. Пояснити її, як будь-яке інше соціальне явище, виходячи з природної сутності людини, неможливо, оскільки, як вважають його прихильники, соціальне ніколи не зводиться до біологічного й не може бути пояснене біологічними законами, властивими організму людини. Тому марксизм шукає джерела релігії не в глибинах внутрішньої природи окремого індивіда, не в його одвічних «екзистенційних» конфліктах і проблемах, а в суспільних формаціях, економічному житті та відповідних відносинах реального життя. {7}.

Отже, розуміючи важливість даної проблеми – гроші та релігія, ми з упевненістю можемо побачити верховенство релігії. Деякі люди, вважаючи великою цінністю гроші, забувають що за них можна купити далеко не все, в тому числі й віру. А ось релігія дуже віртуозно й духовно може підкупити кожного, навіть запеклого атеїста, адже має феноменальну й істинно святу силу, породжуючи в душі добро, милосердя, віру, надію і любов.

Література

1. Гегель Г. *Філософія релігії*. В 2 т. – М., 1976.- 401с.
2. Дейвіс Б. *Вступ до філософії релігії*. – К., 1996.- 315с.
3. Кимелев Ю. А. *Современная западная философия религии*. – М., 1989.- 375с.
4. Кимелев Ю. А. *Современная философско-религиозная антропология*. – М., 1989.- 280с.
5. Паскаль Б. *Мысли*. – М., 1974.- 215с.
6. Розанов В. В. *Место христианства в истории // Религия и культура*. – М., 1990.- 305с.
7. Черній А. М. *Онтологія духовності (Антропологічна цілісність у релігієзнавчому вимірі)*. – К., 1996.- 283с.
4. Шумка М., Янковий С. *Гроші та політика / Михайлина Шумка, Святослав Янковий // Всеукраїнський науковий журнал «Мандрівець», спецвипуск, 2008 – С. 80-95.*
5. Шумка М., Гончарук Т. *Рефлексія феномену грошей / Михайлина Шумка, Тетяна Гончарук // Матеріали Міжнародних філософсько-економічних читань 20-21 травня 2009 року, Львів. – С. 112-117.*
6. Шумка М., Жук А. *Суть та значимість грошей у працях М. І. Туган-Барановського / Михайлина Шумка, Алла Жук // Всеукраїнський науковий журнал «Мандрівець», спецвипуск, 2008 – С. 73-75.*
7. Гончарук Т. В., Шумка М. Л. *Гроші та християнин: Євангельський контекст / Тетяна Вікторівна Гончарук, Михайлина Леонівна Шумка // Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей: Матеріали V Міжнародних філософсько-економічних читань (28 – 29 травня 2012 року, Львів) / Редколегія. Відп. секретар З. С. Скринник. – Львів, 2012. – 617 с. – С. 372-382.*